

BAB I

BUBUKA

1.1 Kasang Tukang

Basa Sunda lahir bareng jeung lahirna masarakat katut budaya Sunda. Dina hirup kumbuhna, basa Sunda téh mibanda anéka ragam basa. Ari ragam basa téh bisa disawang tina jihat nu makéna aya anu nyoko kana wewengkon, tahap atikan, jeung sikep panyaturna.

Nilik kana wewengkonna, tatar Priangan ti mimiti daérah Bandung, Garut, Cianjur, Ciamis, Tasik, jeung saterusna tangtu miboga kaunikan basa masing-masing sok sanajan sarua ngagunakeun basa Sunda. Kahasan jeung kaunikan basa di unggal daérah mangrupa bukti tina sipat basa nu disebut rinéka.

Numutkeun Anderson dina buku *Élmuning Basa* karya Sudaryat (2004:11), basa disebut rinéka ku sabab basa nu dipaké ku manusa téh rinéka warna atawa variatif. Dumasar kana pamakéna, variasi basa téh aya nu disebut idiolek jeung dialék atawa basa nu dipaké ku masarakat tangtu tur dina waktu & tempat nu tangtu. Ku sabab dialék didadasaran kana wilayah atawa enggon panyatur cicing, ku kituna nurutkeun Chaer (2010:63) dialék sok disebut ogé *dialék areal*, *dialék regional*, atawa *dialék geografi*. . Sedengkeun cabang élmu linguistik anu ngulikna disebut *dialéktologi*.

Panyatur dina unggal dialék, sok sajanan ngabogaan idiolékna masing-masing, tapi angger mibanda sasaran ciri nu nandakeun yén manéhna aya dina hiji dialék (Chaer, 2010:63). Misalna masarakat Kabupaten Bekasi ngagunakeun kecap “katangkal” nu hartina sarua jeung “nepi ka” dina basa lulugu, pikeun digunakeun dina komunikasi sapopoéna. Éta kecap dianggap lumrah jeung dipaké ku masarakatna. Tapi, lain halna saupama kecap tadi dipaké ku urang Sunda lain. Bisa jadi béda deui hartina, malah bisa teu kateguh naon hartina. Éta hal nuduhkeun yén basa Sunda dialék Bekasi miboga cicirén anu tangtu tur béda

jeung basa Sunda dialék Sunda Bandung, dialék Sunda Kuningan, dialék Sunda Ciamis ogé jeung basa Sunda dialék lainna.

Luyu jeung pasipatanana yén basa téh dinamis, basa baris robah ku ayana pangabutuh jaman jeung waktu. Réana istilah nu teu bisa dibasakeun kana basa Sunda nu aya jeung kurangna pangaweruh basa, nyieun masarakatna mulung basa séjén pikeun ngungkulan kawatesanan basa dina prosés komunikasi. Misalna saperti pamakéan kecap-kecap Malayu kayaning *distribusi*, *lokasi*, *alternatif*, *posisi*, jrrd. Balukarna masarakat maké basa-basa nu anyar dina kahirupan sapopoé. Hal nu kudu dititénan di dieu nyaéta masarakat kudu angger miboga kasadaran ngawilah pamakéan basa anyar di sakurilingna jeung pamakéan basa asli nu aya saméméhna. Ulah nepi ka pamakéan basa-basa anyar ngagulung basa nu aya saméméhna saperti basa dialék. Komo nepi ka lastarina basa wewengkon nu aya di masarakatna lantaran kalindih ku basa nu anyar.

Dina kanyataanana, loba panyatur nu masih kénéh can mikaweruh watesan jeung peran dialék dina kahirupanna sapopoé. Loba di antara panyatur anu macorokeun dialék jeung variasi basa lain saperti basa Malayu atawa betawi. Contona nyaéta kapanggihna babasaan dina hirup kumbuh masarakat Bekasi hususna di tingkatan barudak sakola saperti “*elu mah*”, “*énakeun*”, “*bagén*”, jrrd. Lian ti éta, panyatur ogé kurang maham yén geus aya pacampurna antara basa kahiji/indung (basa asli) jeung basa kadua (basa asing). Hal saperti éta baris nimbulkeun gejala yén basa daérah asli bakal ngamimitian tumpur balukar kalindih ku ayana pamakéan basa kadua.

Hal nu geus disebutkeun éta, mangrupa bangbaluh anu kudu buru-buru diungkulan. Salah sahiji cara pikeun ngungkulanana nya éta ngaliwatan kagiatan ngawanohkeun basana dina jalur formal kayaning sakola. Hal ieu perlu, sangkan ragam dialék basa Sunda Bekasi bisa dipikawanoh tur dilarapkeun deui ku masarakatna hususna kaum pelajar. Ngaliwatan ieu cara, bangbaluh kayaning pacorokna basa Sunda dialék Bekasi jeung basa tatanggana saperti dialék basa Malayu atawa Betawi atawa basa lianna dipiharep bisa disingkahan.

Dina hal pamakéan basana, masarakat Kabupatén Bekasi memang ngagunakeun basa Sunda anu has tur béda jeung wewengkon-wewengkon Sunda

nu séjén saperti nu geus ditétélakeun saméméhna. Sabab saupama ditilik tina segi geografisna, Kabupatén Bekasi mangrupa daérah anu deukeut pisan ka daérah ibu kota nu miboga budaya atawa adat Betawi. Balukarna bakal réa unsur-unsur kabudayaan anu silih pangaruhan ti mimiti kasenian, arsitektur bangunan, kadaharan, kaasup basana. Ku kituna, ieu panalungtikan téh dianggap perlu diayakeun sangkan mikanyaho unsur-unsur basa Sunda nu mana anu kapangaruhan jeung basa Sunda nu mana nu memang aya dina dialék Bekasi.

Nepi ka ayeuna, usaha geusan medar basa dialék nu aya di wewengkon urang Sunda memang geus aya. Hususna panalungtikan anu geus dilaksanakan di Jurusan Pendidikan Basa jeung Sastra Daérah. Di antarana ngeunaan *Basa Sunda Dialék Cirebon di Kacamatan Pabedilan pikeun Bahan Pangajaran Basa Sunda di SLTP* (Saepudin, 2004), *Basa Sunda Dialék Pandéglang di Kacamatan Cipeucang pikeun Bahan Pangajaran Basa Sunda di SLTP* (Ima Hasmonavi, 2004), *Basa Sunda Dialék Pandéglang di Kacamatan Munjul pikeun Bahan Pangajaran Basa Sunda di SMP* (Mimi Helmiah, 2005), *Basa Sunda Dialék Sérang di Kacamatan Baros pikeun Bahan Pangajaran Basa Sunda di SMP* (Ridha Fadilah, 2005), *Basa Sunda Dialék Sukabumi di Kacamatan Waluran* (Adi Senjaya, 2005), *Basa Sunda Dialék Cisaat Sukabumi pikeun Bahan Pangajaran Basa Sunda di SMP* (Yanti Damayanti, 2006), *Basa Sunda Dialék di Kacamatan Langensari Kota Banjar* (Desi Maulina Rizq, 2007), *Basa Sunda Dialék Majalénka di Kacamatan Sukahaji* (Dedeh Nurfaridah, 2008), *Geografi Dialék Basa Sunda Suradé di Kabupatén Sukabumi pikeun Bahan Pangajaran Maca di SMP* (M. Resi Septian, 2012). Pikeun ngalengkepan studi kabasaan nu aya, ngaliwatan ieu panalungtikan diguar jeung diwanohkeun basa Sunda dialék Bekasi. Lian ti éta, dina ieu panalungtikan didéskripsikeun ogé sajumlahing data tina hasil inventarisir dialék basa wewengkon nu aya di Kacamatan Sétu Kabupatén Bekasi.

Ku kituna ngaliwatan ieu panalungtikan dipiharep bisa méré pedaran anu teleb tur anteb ngeunaan déskripsi dialék basa Sunda nu dipaké di Kabupatén Bekasi, hususna di Kacamatan Sétu sarta dipiharep bisa dijadikeun kaweruh pangbéda idéntitas basa dialék nu dipimilik ku masarakatna. Ku kituna, ieu

panalungtikan bisa dijadikeun bahan pikeun mikawanoh basa Sunda dialék Bekasi jeung numuwuhkeun deui kasadaran makéna basa nu luyu jeung wewengkon masyarakatna husuna nu aya di daérah panalungtikan. Lian ti éta, sabada ayana ieu panalungtikan dipiharep ogé numuwuhkeun kasadaran ka para pakar kabasaan pikeun maluruh jeung ngainventarisir dialék nu aya di wewengkonna masing-masing. Dumasar kana sajumlahing katerangan nu geus dipedar saméméhna, ku kituna ieu panalungtikan dijudulan *Basa Sunda Dialék Bekasi di Kacamatan Sétu pikeun Bahan Pangajaran Maca di SMA*.

1.2 Identifikasi jeung Rumusan Masalah

1.2.1 Identifikasi Masalah

Sangkan ieu panalungtikan leuwih museur dumasar kana kasang tukangna, ku kituna ieu panalungtikan ngaidéntifikasi pamakéan basa Sunda nu aya di wilayah Kabupatén Bekasi nyaéta di Kacamatan Sétu. Lian ti éta, inventarisir dialék nu baris di guar nyaéta diidéntifikasikeun kana basa lulugu dina wangun (a) istilah panca kaki, (b) istilah gaganti sesebutan, (c) istilah imah jeung babagianna, (d) istilah pakakas, (e) istilah kadaharan jeung inuman, (f) istilah panyakit, (g) istilah pakasaban, (h) istilah tutuwuhan & bungbuahan, (i) istilah sasatoan (j) istilah budi parangi, kaayan barang, jeung pagawéan, (k) istilah usum jeung kaayan alam, (l) kahirupan désa jeung masarakat . Éta istilah dijadikeun sampel sabab réa dipaké dina kahirupan sapopoé. Lian ti éta ngaliwatan klasifikasi nu geus didadarkeun, bakal kapanggih ogé kekecapan has tur rinéka anu memang ngan aya dina dialék Bekasi.

1.2.2 Rumusan Masalah

Sajumlahing masalah anu diguar dina ieu panalungtikan nyaéta:

- 1) Kumaha pamakéan basa Sunda di wilayah Kacamatan Sétu Kabupatén Bekasi?
- 2) Naon baé kecap-kecap basa Sunda dialék nu dipaké di wilayah Kacamatan Sétu Kabupatén Bekasi?

- 3) Kumaha larapna basa Sunda Dialék Bekasi di Kacamatan Sétu saupama dipaké pikeun bahan pangajaran maca di SMA?

1.3 Tujuan Panalungtikan

Tujuan nu baris dihontal dina ieu panalungtikan nyaéta pikeun ngadéskrupsikeun:

- 1) pamakéan basa Sunda di wilayah Kacamatan Sétu Kabupatén Bekasi,
- 2) kecap-kecap basa Sunda dialék nu dipaké di wilayah Kacamatan Sétu Kabupatén Bekasi,
- 3) basa Sunda dialék Bekasi di Kacamatan Sétu nu dilarapkeun dina bahan pangajaran maca di SMA.

1.4 Mangpaat Panalungtikan

1.4.1 Mangpaat Tioritis

Ngaliwatan ieu panalungtikan bisa nyangking sajumlahing varéasi basa nu anyar nu aya husus di daérah panalungtikan, ku kituna bisa ngajembaran kandaga kecap basa Sunda nu aya.

1.4.2 Mangpaat Praktis

Salian ti bisa numuwuhkeun kasadaran masarakat husuna kaum pelajar pikeun ngalarapkeun jeung mikaweruh dialék basa Sunda nu dipimilikna, ogé bisa dijadikeun alternatif pikeun bahan pangajaran ku guru di sakola. Lian ti éta, bisa dijadikeun sarana panggeuing ka para panalungtik nu séjénna pikeun medar hal nu sarupa di daérah tatar Sunda séjénna.

1.5 Raraga Tulisan

Ieu panalungtikan mangrupa wangun karya tulis ilmiah anu diwangun ku sababaraha bab nu disusun kalayan sistematis. Dina masing-masing babna tangtu ngaguar hal-hal anu aya patalina jeung eusi dina ieu panalungtikan. Sagédéngun ti éta, susunan tulisanana nyaéta saperti ieu di handap.

BAB I ngawengku kasang tukang, identifikasi jeung rumusan masalah, tujuan panalungtikan, mangpaat panalungtikan, jeung raraga tulisan.

BAB II ngawengku kajian pustaka jeung raraga mikir. Dina kajian pustaka didadarkeun ogé sababaraha poin ngeunaan tiori-tiori anu aya patalina jeung ieu panalungtikan. Di antarana nyaéta tiori ngeunaan dialék, basa lulugu/standar, kandaga kecap, jeung tiori ngeunaan bahan pangajaran maca.

BAB III ngawengku lokasi jeung subjek populasi/sampel panalungtikan, desain panalungtikan, métode panalungtikan, wangenan operasional, instrumen panalungtikan, tehnik ngumpulkeun data, jeung analisis data.

BAB IV ngawengku hasil panalungtikan dina wangun analisis data jeung pembahasan. Di antarana nyaéta pedaran basa Sunda dialék Bekasi di Kacamatan Sétu, analisis bébédaan basa Sunda dialék Bekasi di Kacamatan Sétu Jeung basa Sunda lulugu, analisis papasingan kecap basa Sunda dialék Bekasi di Kacamatan Sétu, metakeun kecap-kecap basa Sunda Dialék Bekasi di Kacamatan Sétu jeung nu pamungkas basa Sunda dialék Bekasi di Kacamatan Sétu dina bahan pangajaran maca di SMA.

BAB V ngawengku kacindekan jeung saran. Dina ieu bab dicindekkeun rupa-rupa hasil tina analisis jeung pedaran panalungtikan basa Sunda dialék Bekasi di Kacamatan Sétu pikeun Bahan Pangajaran Maca di SMA. Lian ti éta, di dadarkeun ogé saran ti panalungtik pikeun nu maca.